

”Det är inte vi som är grädden på moset, det är vi som är jästen i degen”

Dokumentation av seminariet ”Kultur utan konstnärer?” den 18 mars 2009, Kulturhuset, Stockholm, anordnat av Koalition för kulturdebatt.

Kulturutredningen verkar helt sakna förståelse för kulturarbetarna och vad det innebär att vara konstnär. Det konstaterandet gjorde flera av de som talade vid seminariet ”Kultur utan konstnärer?” på Kulturhuset i Stockholm den 18 mars. Seminariet organiserades av paraplyorganisationen KLYS, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd, medlemmar i Koalition för kulturdebatt.

– Vi har i flera år nu krävt att villkoren måste bli bättre, att staten ska förbättra möjligheterna att försörja sig som kulturarbetare, sade *Anna Söderbäck*, ordförande för KLYS. Men vi har hela tiden uppmanats att vänta på utredningens förslag, och när utredningen presenteras visar det sig att alla sådana förslag saknas.

Anna Söderbäck betonade att det redan finns konkreta förslag, till exempel om att ge konstnärligt yrkesverksamma bättre tillgång till trygghetssystemen. Den frågan utreddes redan 2003 av utredaren Anders Forsman (SOU 2003:21).

– Lyft fram de förslagen. De finns redan, sade Söderbäck.

Anna Carlson, ordförande för Teaterförbundet, var inne på samma spår i sitt inledningsanförande.

– År för år undergrävs kulturskaparnas möjligheter att försörja sig. De är kulturlivets största sponsorer. Genom låga löner har vi finansierat ett ökat utbud. Vi väntade spánt på kulturutredningens förslag om de yrkesverksammas situation. Men de valde medvetet bort det.

Hon beskrev hur redan den senaste kulturutredningen, som presenterades 1996, konstaterat att ett av problemen i kulturpolitiken var att så många delar av kulturarbetarnas villkor hamnar under andra departement än kulturdepartementet. Arbetsmarknadsdepartementet/näringsdepartementet har hand om a-kassan, socialdepartementet har hand om pensionerna,

Koalition för kulturdebatt

arenaidé

sensus

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Folkets Hus och Parker

KLYS

ax Amatörkulturens
samarbetsgrupp

SVERIGES KONSTFÖRENINGAR

SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND
Förbundet för Sveriges författare och litterära översättare

Konstnärernas Riksorganisation
The Swedish Artists' National Organization

KIF Sveriges Konstnärverkare
& Industriformgivare

beskattningen ligger på finansdepartementet. Den gången konstaterade utredningen att problemen för kulturarbetarna måste lösas inom respektive departement. Ändå har villkoren sedan dess stadigt blivit sämre, sade Anna Carlson.

Ska alla bli entreprenörer?

Flera av talarna på seminariet sköt in sig på kulturutredningens texter om att kulturutövarna måste bli bättre på att sälja sig och arbeta som entreprenörer.

– Entreprenörskapet är ju i grunden bara ett annat sätt att ta betalt, konstaterade Anna Carlson. Men det ändrar inte villkoren. Den enda effekt det kan få är att kulturarbetarnas villkor blir ett individuellt problem istället för ett kollektivt.

– Kulturen kräver konstnärer, det tycks den här utredningen inte ha förstått. Den är ett chockerande haveri för konstnärspolitiken, dundrade författaren *Niklas Rådström* i sitt inlägg.

Han berättade att han varit i Ramallah och besökt Palestinas första konstakademi och tidigare den första scenskolan. Han beskrev ett läge där kulturen finns mitt i samhället och är avgörande, inte bara för den nationella identiteten utan även för den individuella.

– Utredningen ägnar några få av sina 900 sidor åt konstnärskapet, som borde vara grunden. Och när man skriver är det mycket fördomsfullt. Konstnären är en romantisk kuf som vill skapa i sin ensamhet, när de flesta i praktiken är entreprenörer redan idag samverkande med samhället.

Rådström beskrev senare under seminariet hur konsten kan tolkas på samma sätt som grundforskning eller naturresurserna i ett samhälle. Dessa kan exploateras på en marknad, men dess essens hör inte hemma där. Marknaden kan till och med beröva konsten, grundforskningen och naturresurserna dess essens. Istället tillhör dessa ytterst en gåvoekonomi.

Han efterlyste även fler förslag för att säkra upphovsmannarätten och i slutet av seminariet lade han fram två förslag som skulle förbättra villkoren för kulturarbetarna. Att införa en progressiv beskattning på royaltynkomster och ett galleristöd som ska tillfalla konstnärerna.

Koalition för kulturdebatt

arenaidé

sensus

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Folkets Hus och Parker

KLYS

ax Amatörkulturens
samrådsgrupp

SVERIGES KONSTFÖRENINGAR

SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND
Hörsökorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Konstnärernas Riksorganisation
The Swedish Artists' National Organization

KIF Sveriges Konsthandverkare
& Industriformgivare

Konstnärernas vardag

Anna-Karin Simlund, operasångerska, tog upp en fråga som är avgörande för möjligheten att vara yrkesutövande konstnär, nämligen möjligheten att få barnomsorg under andra tider än på dagen. Hon beskrev hur hon själv fått totalt nej av stadsdelsnämnden när hon rest frågan några år tidigare. Statens regler säger bara att det är "önskvärt" att kommunerna erbjuder barnomsorg dygnet runt. Lagen är inte bindande.

– Barnomsorgen från 1960-talet var en viktig del av arbetslinjen, sade Anna-Karin Simlund, men bara 79 kommuner erbjuder i dag omsorg dygnet runt. Föräldrar med andra arbetstider får ordna det på något annat sätt, vilket gör att många anlitar svart arbetskraft.

Konstnären *Mats Bigert* beskrev hur villkoren sett ut när han själv gick ut i arbetslivet för 20 år sedan. Även då var det ekonomisk kris. Även då uppmanades konstnärerna att hitta nya vägar att dra in pengar. Bigert beskrev hur olika villkoren är beroende på vilken konstform man är verksam inom. En konstnär kan inte promenera till ett museum och föreslå en utställning, inte på samma sätt som en författare kan tala med sitt förlag om att ge ut en bok, som exempel.

– När jag och min kompanjon Lars Bergström utexaminerades såg vi ingen annan väg än att ta saken i egna händer. Vi öppnade ett konstnärsgalleri på Söder där vi gjorde en utställning som hette Collapse Gallery. Det resulterade i att vi blev inbjudna till ett etablerat galleri, vilket resulterade i ett bidrag från Konstnärsnämnden, vilket resulterade i en gigantisk utställning som hette Klimatkamrarna, som turnerade runt hela Norden, vilket resulterade i en plats på Världsutställningen i Lissabon, vilket resulterade i att Nationalkommittén sålde vårt verk till Disneyworld, vilket resulterade i att vi blev helt deprimerade över att se hur Disney hade byggt om hela installationen.

I denna långa kedja pekade Mats Bigert på en särskilt punkt, nämligen stödet från Konstnärsnämnden. Utan den länken hade resten av kedjan inte hållit.

– I det läge vi har nu, med ekonomisk kris, när den normala konstmarknaden inte kan stötta ung konst, då krävs det resurser som gör att vi kan ge stöd till en frisk generation som kan hjälpa dem med sina visioner.

Koalition för kulturdebatt

arenaidé

sensus

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Folkets Hus och Parker

KLYS

ax Amatörkulturens
samarbudsgrupp

SVERIGES KONSTFÖRENINGAR

SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND
Förbundet för Sveriges författare och litterära översättare

Konstnärernas Riksorganisation
The Swedish Artists' National Organization

KIF Sveriges Konsthandverkare
& Industriformgivare

Tonsättaren *Martin Q Larsson* berättade att hans inkomster från sitt konstnärskap inte räcker att försörja sig på. Han kör buss för att få ekonomin att gå ihop.

– Det är inte synd om mig för att jag kör buss. Jag gillar att köra buss. Men det är lite märkligt när en av mina kollegor, en av de mest kända tonsättarna, berättar att han efter 20 år i branschen har lyckats få en månadslön på omkring 20 000 kronor i månaden. Ungefär lika mycket som man får som busschaufför. Det är så långt man kan komma ekonomiskt i mitt yrke.

Larsson pekade på hur kulturutredningen vid ett tillfälle skriver att det är oacceptabelt att konstnärer tjänar så lite, men sedan inte lägger ett enda förslag.

– Det är med andra ord frågan om konstnärerna tillhör kulturen. Åtminstone är det inget man behöver ta hänsyn till i en övergripande utredning. Det viktiga tycks vara organisationen. Och pengarna som kommer in i systemet når inte ut till konstnärerna. De räcker nätt och jämnt till administrationen. Förra året satsade staten och kommunerna cirka 21,7 miljarder på kultur. Av dem går cirka 10 procent till hyror. Kvar blir 19,5 miljarder och slår man ut det beloppet på Sveriges alla yrkesverksamma konstnärer blir det cirka 650 000 kronor per konstnär, eller motsvarande omkring 40 000 kronor i månaden. Ungefär lika mycket som mina jämnåriga med motsvarande utbildning tjänar.

Om att organisera om

– Hela spelet med organisationen och byggklossar i administrationen var en plan redan från början, sade *Susin Lindblom*, förbundsdirektör på Dramatikerförbundet som också satt med i en av kulturutredningens referensgrupper innan hon hoppade av i protest.

– Det spelade ingen roll vad som sades under arbetet. De fördes ingen dialog med kulturlivet. Det kändes inte som något riktigt seriöst utredningsarbete. Under ett möte i slutet av utredningstiden hade man inte formulerat målparagrafen. Utredningen hade gjorts utan att man visste vart man var på väg.

Regissören *Linus Tunström* var kritisk mot planerna på omorganisation. Han menade att omorganisation ofta är ett managementbegrepp som man

Koalition för kulturdebatt

arenaidé

sensus

ABF

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Folkets Hus och Parker

TCO

SKTF

RIKSTEatern

KLYS

ax Amatörkulturens
samarbetsgrupp

tf teaterförbundet
fackförbundet för scen & media

SVERIGES KONSTFÖRENINGAR

SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND
Förbundet för Sveriges författare och litterära översättare

Konstnärernas Riksorganisation
The Swedish Artists' National Organization

KIF Sveriges Konstnärverkare
& Industriformgivare

använder när man inte kan lösa de verkliga problemen utan behöver lägga ut dimridåer.

– Om vi kommer ägna de närmaste åren åt omorganisation, då får vi lägga väldigt mycket energi på det istället för att koncentrera oss på det som är viktigt – resursfrågan.

Han diskuterade den så kallade portföljmodellen, som utredningen föreslår och som i praktiken innebär att regionerna får mer makt över pengarna på kulturområdet. Tunström menade att modellen riskerar att skapa ännu mera pappersarbete och byråkrati när staten först ska förhandla med regionala administrationer och politiker, som sedan ska förhandla med konstnärerna.

– Det finns säkert många kloka politiker regionalt, men inte överallt. Det måste alltså byggas upp en kompetens i många delar av landet. Som det är nu finns den kompetensen samlad på kulturrådet. Jag ser hellre en fungerande nationell kulturpolitik än omorganisation och oreda.

Bengt Westerberg, ordförande för Författarfonden och bland annat tidigare folkpartiledare, fyllde i Tunströms kritik. Han påpekade betydelsen av att det är konstnärerna själva som ska bedöma vad som är bra kvalité och vad som ska få pengar. Det är det enda rimliga sättet att fördela resurser, eftersom resurserna alltid kommer vara knappa. De kommer aldrig räcka till alla.

– Utredningen tänker sig att det ska bli effektivare om man lägger in allt i en sfär för konstarna. Jag är till att börja med kritisk mot uppfattningen att en sådan sfär skulle bli bättre på att driva konstnärernas sak i offentligheten. En myndighet kommer alltid vara statens redskap. Jag tror snarare att risken ökar för att det blir organisatoriskt kaos. Det har jag egen erfarenhet av sedan tiden då vi skulle organisera om vetenskapsråden. Den omorganisationen ledde till flera år av kaos, där verksamheterna fick ägna mycket resurser åt själva samordningen.

Westerberg betonade också betydelsen av offentligt stöd till konsten. Varför? Av det enkla skälet att det kan gömma sig en ny Mozart i Martin Q Larsson, eller i någon av hans tonsättande kollegor.

– Problemet är att vi inte vet vem som är nästa Mozart, och därför måste vi stödja brett, så att vi inte missar. Jag vill påminna om att Van Gogh inte sålde mer än en tavla under sin egen livstid. Först senare förstod man betydelsen av hans konstnärskap.

Koalition för kulturdebatt

arenaidé

sensus

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Folkets Hus och Parker

KLYS

ax Amatörkulturens
samarbudsgrupp

• SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND
Hörsökorganisation för Sveriges författare och litterära översättare

Konstnärernas Riksorganisation
The Swedish Artists' National Organization

KIF Sveriges Konsthandverkare
& Industriformgivare

Ann Sofi Köping, forskare vid Södertörns högskola, anlade ett delvis annat perspektiv på utredningen. Hon har arbetat med en utbildning som ska lära konstnärer och kulturarbetare mer om vad det i praktiken innebär att driva eget företag.

Hon beskrev hur många som fått del av utbildningen på Södertörns högskola välkomnat att lära sig mer om entreprenörskap. Som ett sätt att bygga broar mellan kultur och ekonomi.

– Det finns en risk att beblanda sig med marknaden, sade hon. Men det finns också ett stort intresse av att bli mindre beroende av bidrag, för bidrag kommer allt oftare med krav av olika slag. Men för oss som arbetat med den här utbildningen har idén inte varit att kultur ska drivas med motivet att göra ekonomisk vinst. Kultur drivs av skaparlust och glädje, inte lusten att bygga företag med tillväxt. Frågan är hur man hittar en modell där kulturen går runt, utan att bli kommersiell.

Slutligen kan man sammanfatta seminariet om kulturarbetarnas villkor, liksom de flesta deltagandes kritik mot kulturutredningen, med ett citat som Anna Carlson plockade upp under sitt inledningsanförande: "Det är inte vi som är grädden på moset. Det är vi som är jätten i degen."

Koalition för kulturdebatt

arenaidé

sensus

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Folkets Hus och Parker

KLYS

ax Amatörkulturens
samarbudsgrupp

• SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND
Förbundet för Sveriges författare och litterära översättare

Konstnärernas Riksorganisation
The Swedish Artists' National Organization

KIF Sveriges Konsthantverkare
& Industriformgivare